

Організація виконання та обліку робіт з атестації вимірювальних лабораторій

До уваги пропонується розгляд актуальних практичних питань атестації вимірювальних лабораторій (ВЛ), що поступово розкривають організаційні аспекти проведення атестації ВЛ підприємств, установ і організацій органом атестації (ОА), який виконує роботи згідно з вимогами Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність» (Закон) [1] і «Правилами уповноваження та атестації в державній метрологічній системі», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 13.04.2005 за № 392/10672 (Правила) [2].

Мета публікації — допомогти фахівцям ОА, створюваних на базі наукових та галузевих виробничо-технічних центрів та інших організацій галузевого підпорядкування, шляхом прикладу з практичного досвіду щодо організації виконання робіт з атестації ВЛ і робіт з оперативного обліку в ОА та загальних питань його атестації відповідно до Закону [1, ст. 17], створити передумови для подальшого удосконалення первинного обліку в конкретних ОА або ВЛ, діяльність яких спрямована на досягнення достовірних результатів вимірювань показників якості продукції, послуги, а відтак адекватного оцінювання якості продукції чи послуги.

В умовах глобалізації ринку особливого значення набуває якість і конкурентоспроможність продукції вітчизняних підприємств. Важливу роль у підвищенні рівня якості продукції відіграє атестація ВЛ підприємств, установ і організацій, результати діяльності яких прямо впливають на рівень якості продукції підприємства, його конкурентоспроможність.

Основні цілі атестації та переваги атестованих ВЛ

Згідно із Законом [1] ВЛ — підприємство, установа, організація чи їх окремий підрозділ, що здійснює вимірювання фізичних величин, визначення хімічного складу, фізико-хімічних, фізико-механічних та інших властивостей і показників речовин, матеріалів і продукції, за винятком вимірювань, пов'язаних з оцінюванням відповідності продукції, процесів, послуг, з документальним оформленням їх результатів.

Атестацію ВЛ здійснюють з метою документального підтвердження компетентності та надання права лабораторії проводити вимірювання у межах визначеної галузі її атестації. Підготовку та проведення атестації здійснюють згідно з вимогами Закону [1] та відповідно до Правил [2].

Атестацію ВЛ можуть здійснювати лише ОА — організації, атестовані відповідно до Закону [1, ст. 17] і лише в межах визначеної галузі атестації.

Процес організації проведення атестації ВЛ багатогранний і має ряд взаємопов'язаних етапів робіт. Тому значну роль у підвищенні ефективності оперативного управління та організації проведення робіт з атестації відіграє менеджмент атестації лабораторій, що поля-

гає в сукупності організаційних заходів виконання ряду робіт, об'єднаних процесом атестації ВЛ від моменту отримання заявки до видачі Свідоцтва про атестацію, та вдосконалення поточної контрольно-облікової роботи й звітності для забезпечення прозорості обліку робіт, звітності, аналізування ходу виконання робіт на всіх етапах з метою удосконалення процесу та визначення шляхів підвищення ефективності роботи підрозділу з атестації лабораторій.

Протягом певного часу у межах ОА автором було розроблено та запроваджено систему поточного обліку виконання робіт з атестації — ряд електронних облікових форм, документообіг справ атестації та введення електронного реєстру. Це сприяло підвищенню прозорості облікової роботи, можливості аналізування, прогнозування і планування обсягів робіт, підвищенню ефективності оперативного управління, спрощенню та прискоренню підготовки звітних та інформаційно-аналітичних матеріалів, а головне — дало можливість проведення подальшого удосконалення оперативної контрольно-облікової роботи та організації робіт з атестації лабораторій.

Зважаючи на викладене, атестовані ВЛ мають такі переваги:

- право проведення метрологічних робіт у межах галузі її атестації та можливість впливу на якість продукції підприємства, що сприяє зростанню його конкурентоспроможності та рентабельності, рівня забезпеченості працівників, задоволення потреб споживачів;
- отримують можливість надання висновків за результатами вимірювань на договірних засадах, що прямо впливає на її прибутковість;

▪ для лабораторій наукових закладів — це підтвердження легітимності вимірювань, на підставі яких упроваджено певні твердження та наукові гіпотези та/або результати яких лягли в основу наукової роботи, що підтвердила відповідність наукового ступеня вчених.

Порядок проведення робіт з атестації ВЛ

Підприємство або організація-платник, до яких належить ВЛ, що підлягає атестації, за два місяці до очікуваного терміну атестації подає на ім'я керівника ОА заявку щодо проведення робіт з атестації [2]. У разі надання ОА послуг з розроблення документації ВЛ передбачено два типи заявок: з розробленням документації, необхідної для проведення робіт з атестації (проект положення про лабораторію, заповнення форм паспорта лабораторії, проект настанови з якості), та без розроблення (у разі достатності кваліфікаційного рівня фахівців ВЛ та часу для виконання цієї роботи).

З метою поліпшення організації робіт з атестації ВЛ відповідно до їх розташування на території України, із числа провідних фахівців відділу атестації ОА призначаються куратори до адміністративних областей України. За резолюцією керівника відділу відповідні куратори розглядають заявки і на підставі затвердженого кошторису на поточний рік розраховують вартість робіт з урахуванням заявленої галузі атестації та узгоджують із заявником терміни підготовки ВЛ і проведення атестації.

Після узгодження терміну проведення атестації куратор відповідно до вимог п. 5.12 Правил [2] готує наказ про створення атестаційної комісії із зазначенням узгодженого терміну проведення атестації та розсилає його всім учасникам — членам атестаційної комісії та заявнику — підприємству, установі, організації (далі — підприємство), до складу яких належить ВЛ.

У процесі підготовки ВЛ до атестації підприємство, якому належить лабораторія, забезпечує проведення атестації робочих місць (РМ) лабораторії, організацію чергової повірки засобів вимірювальної техніки (ЗВТ) та придбання нових (у разі потреби їх оновлення та/або розширення галузі попередньої атестації), інші організаційні та господарські заходи щодо підготовки персоналу, РМ і приміщень до проведення атестації ВЛ.

За отримання заявки із розробкою документації куратор разом з визначеним розробником готує необхідні документи та пропозиції.

У разі подання заявки на атестацію ВЛ без розроблення пакету документів, заявник разом із заявкою подає самостійно розроблений пакет документів для проведення експертизи з наданням експертного висновку щодо рівня їх підготовки. Експертний висновок містить зауваження, пропозиції та висновок щодо подальшого проведення робіт з атестації ВЛ.

Зауваження та пропозиції, надані в експертному висновку, затвердженому керівником ОА, мають бути усунені до початку атестації ВЛ, про що заявник письмово повідомляє ОА.

Усі документи, від заявки до Свідоцтва про атестацію, реєструються в окремих журналах. Куратор заводить справу атестації та укладає договір на проведення відповідних робіт з підприємством-замовником робіт з атестації, контролює хід розроблення документації, веде справу атестації ВЛ.

Формування справи атестації та ведення реєстру атестації

Справу атестації формують від дня отримання заявки до видачі Свідоцтва. Після видачі чергового Свідоцтва справу атестації зберігають у відділі, що виконував атестацію, і протягом міжатестаційного періоду доповнюють листуванням і документами, зокрема, договором про проведення контролю за дотриманням умов виконання метрологічних робіт, відповідними актами перевірки атестованої лабораторії, а за потреби — копіями актів з перевірки підприємства в цілому щодо дотримання норм і правил виконання метрологічних робіт та єдності вимірювань згідно із галузевими нормативними документами (НД) щодо проведення метрологічного нагляду відповідно до вимог Закону [1, ст. 20].

Після видачі чергового Свідоцтва з атестації [2] сформована справа займає місце згідно з документообігом, а попередня справа атестації вважається такою, що втратила актуальність і не є дійсною.

Для зручності справи атестації пропонуємо нумерувати із зазначенням року та порядкового номера Свідоцтва про атестацію в реєстрі атестації. Наприклад, А11-198 означає, що А-атестацію проведено в 2011 році і порядковий номер Свідоцтва про атестацію є 198. Після цього справу атестації позначають кольоровим стікером із написом цього номера і розміщують у шафі згідно з документообігом справ ОА. Загальну схему розміщення та документообігу справ атестації наведено у табл. 1.

Колір стікера відповідає обраному кольору року проведення атестації, що дозволяє швидко віднайти потрібну справу серед кількох справ атестації, проведених протягом декількох років (до 5 років відповідно до Правил [2]).

Щорічно протягом січня місяця справи атестації актуалізують, тобто переміщують на відповідне місце згідно зі схемою документообігу справ атестації, вивільнюючи при цьому місце для нових, поточного року.

Визначення та обґрунтування оптимального терміну атестації лабораторій

Закон дозволяє надавати чинності Свідоцтву про атестацію на термін до 5 років.

Таблиця 1. Загальна схема розміщення і документообігу справ атестації

Справи атестації поточного року	Справи атестації трирічної давнини	Тимчасове (не більше 1 року) зберігання справ атестації, чинність Свідоцтва якого минула, а нової заявки не отримано (у разі ліквідації підприємства або його звернення до іншого ОА відповідно до п. 3.2.6 Правил [2])
Справи атестації попереднього року	Справи атестації чотирирічної давнини	
Справи атестації дворічної давнини	Справи атестації п'ятирічної давнини	

Таблиця 2. Схема розміщення і документообігу справ атестації (у випадку трирічного періоду атестації)

Справи атестації поточного року	Справи атестації трирічної давнини	Попередні справи, що анулюються
Справи атестації попереднього року	Тимчасове зберігання справ атестації, чинність дії	
Справи атестації дворічної давнини	Свідоцтва якої минула, а нової заявки не отримано	

З урахуванням фактичних даних і досвіду виконання робіт з атестації ВЛ, основними чинниками, що незалежно від ВЛ впливають на визначення терміну чинності Свідоцтва про атестацію, є такі:

1. Гармонізація нормативної та нормативно-правової бази до європейських та міжнародних стандартів, що зумовлює швидке оновлення нормативної бази і потребує контролю щодо актуалізації наявної в лабораторіях НД.

2. Реформування системи технічного регулювання, що вносить часом суттєві зміни до підзаконних актів з питань атестації, які впливають на вимоги до атестованої лабораторії.

3. Вплив ринкових процесів на плінність та оновлення кадрів в атестованих лабораторіях, їх кваліфікацію та навчання.

4. Вплив ринкових процесів, які призводять до зміни форм власності підприємств, до яких належать атестовані лабораторії.

З урахуванням зазначених реалій сьогодення, коли незалежні від ВЛ зміни обставин (зміни в НД, кадровому складі ВЛ, структурі та формі власності підприємств, до складу яких входять ВЛ) відбуваються надто швидко, необхідний посилений контроль з боку ОА. На підставі положень п. 5.18 Правил [2] вбачається доцільним встановлювати, як оптимальний, термін чинності Свідоцтва про атестацію, що не перебільшує 3-х років, якщо немає інших пропозицій атестаційної комісії.

Таким чином, оптимальним вбачається видача Свідоцтв про атестацію лабораторії терміном на три роки. Тоді схема розміщення і документообігу справ атестації виглядатиме, як це наведено у табл. 2.

Як видно з наведеного, ухвалення такого рішення дозволяє ретельніше опрацьовувати справи, своєчасно здійснювати належний контроль за дотриманням

умов виконання метрологічних робіт в атестованих лабораторіях, проводити планомірну роботу з потенційними замовниками щодо поліпшення якості продукції шляхом дотримання вимог до виконання метрологічних робіт через підтвердження відповідності лабораторії встановленим критеріям атестації.

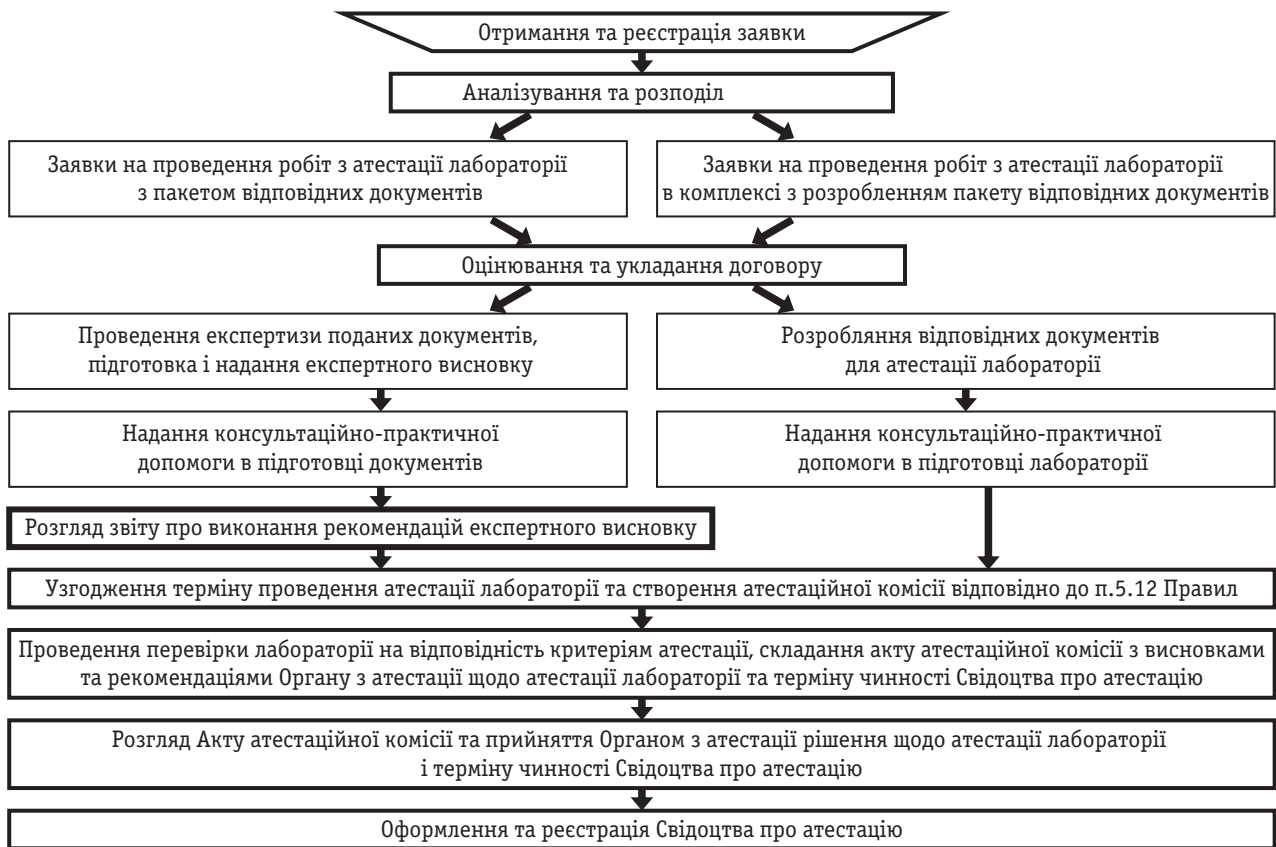
Процес атестації лабораторій документують протягом всього часу від отримання заявки до видачі Свідоцтва про атестацію шляхом ведення безперервного контролю та обліку в електронному вигляді з періодичним звітуванням на паперових носіях згідно з чинним порядком.

Організація виконання робіт з атестації лабораторій

Керівник відділу атестації щоквартально планує загальні обсяги виконання робіт у межах отриманих заявок і здійснює оперативне управління процесом атестації лабораторій.

Досвідчені провідні фахівці відділу є кураторами ряду областей України. Ряд фахівців виконують функції кураторів, а ряд — функції розробників документації, необхідної для проведення атестації лабораторії, за заявками підприємств. Співвідношення кількості фахівців, віднесених до тієї чи іншої групи, може змінюватись залежно від реальних потреб згідно з отриманими заявками на атестацію лабораторій, але куратори відповідних областей залишаються незмінними, що дозволяє їм бути більш обізнаними в поточній ситуації в цілому по області і бути повноправним, поінформованим представником ОА у відповідних регіонах країни.

Куратор може одночасно виступати і в ролі розробника документації. Окремі розробники залишаються лише розробниками і ведуть контроль-облікову роботу у відділі, яка включає ведення журналів

Загальна схема організації робіт з атестації лабораторій

обліку робочого часу, заявок, листування, видачі Свідоцтв про атестацію, електронного реєстру атестації, який щоквартально роздруковують і зберігають в окремій теці щорічного облікового реєстру атестації.

Наприкінці кожного місяця керівник відділу на підставі даних відповідних таблиць електронного обліку, які він постійно підтримує в актуалізованому стані, складає короткий огляд-аналіз справ щодо ходу робіт з атестації ВЛ і впроваджує відповідні коригувальні заходи на виконання квартальних планів. На підставі щомісячного аналізу ходу виконання робіт з атестації керівник відділу складає щоквартальний звіт та план на наступний квартал. Комплекс робіт з атестації ВЛ здійснюють за загальною схемою (рисунок).

ВИСНОВКИ

Обмін досвідом практичної роботи є важливим інформаційним чинником, що сприяє прискорен-

ню розвитку діяльності у згаданій сфері. Наведений приклад організації та проведення робіт з атестації лабораторій спрямований на надання практичної допомоги фахівцям новостворюваних ОА на базі наукових та галузевих виробничо-технічних центрів та інших організацій галузевого підпорядкування.

Матеріал статті підготовлено на підставі особистого досвіду роботи на посаді керівника відділу атестації та метрології ОА, що має практичну цінність і може бути використаним у практичній роботі фахівцями галузевих ОА і фахівцями ВЛ підприємств і установ на всіх етапах створення та підготовки лабораторії до атестації.

Наведені у статті матеріали носять рекомендаційний характер, створюють передумови для подальшого удосконалення та потребують відповідної адаптації первинного обліку в конкретних ОА або ВЛ, ураховуючи особливості їх діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність» (у редакції від 15.06.2004 № 1765-IV, Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1998. — № 30—31. — 194 с.).
2. Правила уповноваження і атестації в державній метрологічній системі, зареєстровано в Мін'юсті України 13.04.2005 за № 392/10672. ■

Ю. Киреев, заступник директора центру європейського інтегрування та стратегічного розвитку, ДП «УкрНДНЦ проблем стандартизації, сертифікації та якості», м. Київ